

סלילת הכביש בין חאן-יוניס ורפיח התבצעה תחת פיקוח קצינים בריטיים. האדמה החולית באזור איפשרה ביצוע מהיר, ללא עבודה תשתית יסודית ובשיטה חדישה ומהפכנית במזרח התיכון: הכנת הקרקע ויציקת האספלט ללא סלילת אבנים ופריסת שכבות חצץ. אין פירושו שהמיכון היה מלא. צבא פועלים, לרוב ערבים מהסביבה, עסקו בהכנת התשתית, 'צורת הדרך' במונחים דאז. שבלונה עשוית קורות עץ, ברוחב הכביש המתוכנן (כ-4.5 מ' כולל ה'בנקטים') הקנה את הפרופיל הדרוש; את החול סיפקה הקרקע עצמה. שני אנשים החזיקו בשבלונה, גדוד מחזיקי טוריה עשו מה שהיום בלי בעיות מבצע גרייזר או בולדוזר אחד. בשבלונה החזיקו יהודים - הייתה זאת העבודה האינטליגנטית, כי על אף סימוני המדידה נשאר הרבה משחק לידיים - למעלה ולמטה. בסך הכל, האנגלים דאגו יותר לביצוע המהיר מאשר לדיוק ולא טרחו הרבה לבדוק בינוולירי את הפרופיל לפני היציקה.

מכונת היציקה ה-"Mix and Place", הייתה עבור הציבור המקומי בודאי הפלא השביעי. היא ערבבה חול ואספלט ופיזרה את התערובת בדיוק נמרץ ובעובי המתאים על התוואי וכבשה כיבוש ראשוני. האספלט לא סופק למקום מוכן לפיזור, כהיום; מערבול נפרד הכין אותו והיה צורך לספק לו חול זפת באופן שוטף וזאת בקצב רצחני, כי הספק המכונה היה כ-1 ק"מ ליממה. למערבל התלוותה עגלה עם חול בצד האחד ובצד השני - דוד לחימום זפת על גלגלים. הדוד הוסק בסולר. את חבית הזפת המחוממת היה צריך להרים בעזרת גלגלת ולשפוך אל תוך המערבל. מנגנון הגלגלת היה דביק מזפת וקשה להנעה.

בנקטים, תעלות, מעברי מים, הכל נעשה ביד. היה זה אביב, עונת החמסינים ונשפה רוח לוחטת. חול חדר לעיניים והיובש פתח את השפתיים. להתרחץ כהלכה אחרי יום עבודה בזפת לא היה אפשרי - במים הקרים לא ניתן לסלק סולר זפת, ומהבגדים המזוהמים - על אחת כמה וכמה. כך עבר חודש אפריל. לקראת 1 במאי הודיע מנהל העבודה בהתרגשות גדולה, שעלינו להמשיך בעבודה גם ביום קדוש זה, בגלל דחיפות המאמץ המלחמתי, אך ברל כצנלסון יופיע - בכבודו ובעצמו - לשאת את דברו אל ציבור העמלים כאן. ב-1 במאי השתולל חמסין נורא, מלווה סופת חול וטמפרטורה מעל $40^{\circ}C$. המשכנו לעבוד, עם זלקת בעיניים. קשרנו ממחטות על הפה וחכינו להודעה על קיום אסיפת העם עם המנהיג הדגול. לפנות ערב הודיע המנהל שברל אינו יכול לבוא, מאחר והוא עסוק מאוד בעניינים השוטפים של העם היושב בציון - אך אנו הרמנו את תרומתנו 'לניצחון הוודאיי' של בנות הברית על הנאצים.

באותה שנה, כבר אמצע החורף, יצאתי עם קבוצה אחרת, הפעם כיעוזר ל'תפסן', למחנה צבאי, שהוקם ב-Qastina, סמוך למושב באר טוביה. המחנה המיועד הותרע על השטח בו נמצאים היום קריית מלאכי והאזור התעשייתי ממולה, כולל צומת אחים. בראש קבוצתנו עמד מוטקה, כנגר בנין, שהתמחה במיוחד בבניית צריפים והקמתם. הצריפים, קירות וגגות, הוכנו במקום, מקורות ולוחות פחות או יותר מוכנים; הציוד הדרוש היה פטיש ומסור, השאר עשו הידיים. הצריפים הוקמו על משטחי בטון מוכנים. הכנת המשטחים הייתה עבודה התפסנים. לא היה לי שמץ מושג, מה זאת תפסנות - ובמה אני אוכל לעזור לתפסן. זו כפי הנראה הייתה גם הרגשת מנהל העבודה שם והוא סידר אותי מיד, ביחד עם בחור ערבי צעיר, להובלת בטון מוכן ב-'יבונקה', מיכל על שני גלגלים גבוהים, שקשה מאוד להחזיק בשווי משקל. קיבולו היה לפחות כשלוש מריצות בטון. שביל ההולכה, אל המשטח המיועד ליציקה, היה פס של שני לוחות כרוחב גלגלי היבונקה, שהוביל למקום שפיכת הבטון. בהולכה מעל רשת הברזלים, הבטון הנוזלי בתוך הנדנדה על גלגלים הזו יצר כוחות G משלו. כל מקצוע והתמחותו - בפרט, אם נדרשת לדחוף את היבונקה בריצה, כיאה לפועל בנין ותיק. מקבלי הבטון בקצה המשטח צעקו "בטון, בטון!" ומנהל סו"ב, מן הותיקים, שנזדמן למקום, מלמל קללה בידיש, שבתרגום חופשי ובשפה תרבותית הביעה ספק בכישורינו - הערבי הצעיר ואני - לביצוע משלוח יד מרומם זה: "זיי טויגן ביידה אוף קאפורס!"

העבירו אותנו למכונת הבטון. מערבול זה היה מהטיפוס הגדול יותר, שמכיל רבע מ"מ"ק, ארבע מריצות. צריך היה להכין ארבע פעמים 2 דלים חצץ, 2 דלים חול ודלי וחצי מלט - זה בתנאי, שהסמל המפקח הבריטי לא היה נוכח. אחרת מנת המלט הייתה 2 דלים. נוכחות האנגלי הייתה תלויה במישרין בכמות היי"ש, שאנשי סו"ב (או כל קבלן אחר לצורך זה) הספיקו לשפוך אל תוכו. אני הופקדתי על אספקת המלט למערבל. ערמה של שקי מלט מתוצרת "נשר" הייתה ממוקמת בקרבת ארגז עץ עמוק,